

Sebastià Juan Arbó, biògraf de Verdaguer*

Llorenç Soldevila
(Universitat de Vic)

De biografies

Entre 1945 i 1963, Sebastià Juan Arbó va publicar quatre biografies d'escriptors (Miguel de Cervantes, Oscar Wilde, Jacint Verdaguer i Pío Baroja). Alguna, com la dedicada al primer (1945), va comptar amb diverses reedicions i, malgrat que ell es queixava del poc ressò que va tenir a Madrid, va ser traduïda a dotze idiomes.¹ Amb aquesta dedicació, d'alguna manera, cercava alternatives a la supervivència com a escriptor, després de l'etapa monolingüe catalana d'abans de 1939, en vies de professionalitzar-se al marge de l'estricta creació literària. Per això, molt possiblement, la que endegà sobre Jacint Verdaguer, *Verdaguer. El poeta, el sacerdot i el món* (1952),² devia ser un encàrrec editorial que coincidí en el temps, arran de la commemoració del cinquantenari de la mort del poeta amb la biografia editada per Josep Miracle, *Verdaguer amb la lira i el calze* (1952). Aquesta es donà per enllestida el 8 de setembre, l'altra, tres setmanes abans, el 15 d'agost. Cap dels dos, en els seus llibres de memòries, no ens donen gaires pistes sobre l'origen d'ambdues biografies.

En el cas de Miracle sembla que l'origen de fer una biografia sobre Verdaguer arranca pels volts de 1940, després d'haver llegit les *Jovenívoles*. Diu que va tenir

*El treball s'inscriu en les investigacions del projecte FFI2011-26367 finançat pel Ministerio de Ciencia e Innovación, que es duen a terme dins el Grup de recerca consolidat (2009 SGR 736) «Textos Literaris Contemporanis: estudi, edició i traducció» de la Universitat de Vic.

1. RAMIS, Josep Miquel. «Sebastià Juan Arbó, autotraductor». A: *Traducción y autotraducción en las literaturas ibéricas*. Berna: Peter Lang, 2010, p. 337.

2. ARBÓ, Sebastià Juan. *Verdaguer. El poeta, el sacerdot i el món*. Barcelona: Editorial Aedos, 1952.

una idea molt clara que aquells poemes eren impropis d'un aprenent de capellà, i em va semblar que era qüestió d'estudiar Verdaguer del [sic] punt de vista humà. M'hi vaig posar amb veritable febre. Se'm va fer evident que m'havia de documentar a fons, i vaig fer alguns viatges a Folgueroles on vaig despullar l'arxiu parroquial.³

La biografia de Miracle, obsessionat per demostrar la sinceritat de la vocació sacerdotal de Verdaguer, tingué des de bon principi una orientació erudita i gairebé monotemàtica, alhora que un marcat caire més ortodox, però no per això, també en part, polèmica.

La biografia de Verdaguer de Sebastià Juan Arbó, de moment, no aconseguí la difusió de les seves altres biografies. Així, només se'n féu una segona edició el 1970, *La vida tràgica de mossèn Jacint Verdaguer*⁴ que el mateix any va ser traduïda al castellà per Joan Fuster per a Planeta. Pensem que el canvi del títol no devia ser pas aliè al rebombori que va causar en aparèixer la primera edició. El de la segona, alhora que accentuava el tòpic de la tragèdia verdagueriana, remarcava el tracte de «mossèn» del biografat. Va comptar amb un pròleg interessant, perquè hi rebatia algunes de les crítiques que va rebre en sortir el llibre per primer cop. Tornà a ser reeditada el 2002, arran del centenari de la mort del poeta.⁵

La de Juan Arbó està inscrita en el «gènere» biogràfic novel·lat, aleshores en ple auge per tot Europa (Lytton Strachey, Emil Ludwig, Stefan Zweig i André Maurois). Ell mateix, en el pròleg a la segona edició, feia seva la definició que del gènere dictava Serrahima a partir de la biografia verdagueriana:

La biografia és un gènere literari que, essencialment, persegueix la recreació del personatge —funció novel·lística— a base d'elements reals —funció històrica—; és a dir, sense la llibertat d'inventar aquests elements que té el novel·lista però amb la llibertat, o fins amb l'obligació, d'elaborar-los novel·lísticament. Això és exacta-

3. MIRACLE, Josep. *Quatre coses del meu temps (Memòries)*. Barcelona: Edicions La Paraula Viva, 1976, p. 307.

4. ARBÓ, Sebastià Juan. *La vida tràgica de mossèn Jacint Verdaguer*. Barcelona: Editorial Aedos, 1970.

5. ARBÓ, Sebastià Juan. *La vida tràgica de mossèn Jacint Verdaguer*. Barcelona: Editorial Planeta, 2002.

ment el que vós heu fet, i això és el que fan tots els autèntics biògrafs. I heu reeixit com molt pocs, o potser, a casa nostra, com ningú més.⁶

Per una banda, tot fa pensar que una conferència dictada al Centre de Lectura de Reus, el 1950, devia estar en l'origen del projecte. Per l'altra, entre el 4 de maig i el 8 de juny de 1952, va publicar, a *Solidaridad Nacional*, a les pàgines del suplement del diumenge, una sèrie de sis articles dedicats a tractar aspectes bàsics de la trajectòria de Verdaguer («La niñez»,⁷ «El seminarista»,⁸ «Verdaguer, campesino y poeta»,⁹ «El sacerdote»,¹⁰ «La salida»¹¹ i «Verdaguer exorcista»)¹² que, sens dubte, estaven en la base de la redacció de la biografia verdagueriana.

Tant Miracle com Juan Arbó se serviren dels testimonis vius, especialment de la germana Francisca, dels epistolaris que tenien a mà, de la recerca en els arxius, de les monografies de tot tipus aparegudes fins aleshores. A banda d'aquestes fonts, sobretot Juan Arbó, va tenir presents el *Dietari d'un pelegrí a Terra Santa i En defensa pròpia*. I, en més o menys pes, les biografies i altres llibres de records publicats fins aleshores: *Mossèn Verdaguer. El poeta. El sacerdot. L'home. El malalt* (1902) de Josep Falp i Plana; *Memòries d'un noi de Vich* (1908) i *Del meu fadrinatge* (1920), de Jaume Collell; *Vida íntima de Mosén Jacinto Verdaguer* (1911) de Joan Güell; *Biografia de mossèn Jacinto Verdaguer* (1924) de Valeri Serra i Boldú; *Documentos inéditos acerca de mosén Jacinto Verdaguer: su amistad con los agustinos del Escorial* (1933) del P. Manuel Monjas i *Verdaguer, poeta de Catalunya* (1968) de Josep Maria de Sagarra. Aquesta darrera aportació tenia com a base el text llegit pel poeta i dramaturg a «Amics de la Poesia» el 17 de maig de 1945, que no es publicà fins al 1968, però que Juan Arbó pogué conèixer directament, potser, arran d'assistir a l'acte. Cosa no improbable si fem cas de l'anotació de dietari de Maurici Serrahima: «Hi havia molt gent: com mai. Tot el bo i millor. I molta

6. ARBÓ, Sebastià Juan. *Ibíd.*, p. 22.

7. ARBÓ, Sebastià Juan. *Solidaridad Nacional* (4 de maig de 1952), p. 7.

8. ARBÓ, Sebastià Juan. *Solidaridad Nacional* (11 de maig de 1952), p. 7.

9. ARBÓ, Sebastià Juan. *Solidaridad Nacional* (18 de maig de 1952), p. 7.

10. ARBÓ, Sebastià Juan. *Solidaridad Nacional* (25 de maig de 1952), p. 7.

11. ARBÓ, Sebastià Juan. *Solidaridad Nacional* (1 de juny de 1952), p. 13.

12. ARBÓ, Sebastià Juan. *Solidaridad Nacional* (8 de maig de 1952), p. 7.

gent que és la primera vegada que he vist en actes d'aquesta mena.»¹³ I encara, tal com Juan Arbó destacava en un article a *Destino*,¹⁴ li foren de gran utilitat les últimes cartes del poeta de Madrid estant, adreçades a Lluís Carles Viada i Lluch.

Juan Arbó no s'està de criticar a fons alguns dels biògrafs anteriors. Així, de Valeri Serra Boldú es queixa que no donés més detalls de l'origen d'«El noi de la mare». I referint-s'hi, en concret, però també generalitzant, afirma: «Generalment els biògrafs de Verdaguer ens han tramès mil nicieses, mil detalls inútils o vulgars; molt poques vegades han sabut donar-nos la nota d'interès» (p. 205).¹⁵ I, encara, més endavant referint-se a les relacions amb el bisbe Morgades, afirma que Serra i Boldú «es fa el sord» i arremet amb contundència contra Joan Güell i el P. Monjas i els titlla de prestidigitadors a l'hora d'analitzar la voluntat del prelat de fer detenir Verdaguer per la força pública i, davant l'expressió de Monjas que el cas «mereix estudiar-se», Juan Arbó hi pren posició bel·ligerant: «És clar que mereix estudiar-se! Com que en això, afegit a la qüestió de l'Asil, radica la causa de tot!» (p. 438).

La biografia arboniana anava dedicada a «Ramon Julià, admirador de Verdaguer, en l'entusiasme del qual trobí tant d'estímul per a aquesta empresa.» Segons Joaquim Molas, es podria referir a Ramon Julià de Capmany, el burgès mig mecenes i, molt probablement, accionista de Montaner i Simon, que intervingué en edicions de bibliòfil. Quan Molas hi treballava (1953-1959), hi va coincidir amb Juan Arbó, contractat per González Porto, cap allà el 1955, per dirigir una col·lecció de novel·la traduïda. Per tant, és del tot plausible que la biografia de Verdaguer fos un encàrrec del mateix Julià ja que Arbó es guanyava la vida escrivint. Posteriorment, també el degué ajudar a editar el llibre a Aedos.

13. SERRAHIMA, Maurici. *El passat quan era present, I. 1940-1947*. Barcelona: Edicions 62, 1972, p. 201.

14. ARBÓ, Sebastià Juan. «Mi "Verdaguer" y la crítica (Respuesta al señor Permanyer)». *Destino*, núm. 803 (27 de desembre de 1952), p. 23-24.

15. Si no es diu el contrari, les indicacions de pàgines es refereixen a la primera edició.

Estructura de l'obra

És una obra ambiciosa, desbordant per extensió i intensitat d'alguns dels postulats i, com a tal, ha d'afrontar, en una lectura exigent avui dia, els seus encerts i desencerts. No és una biografia en el sentit exacte del terme perquè s'obre a diverses possibilitats de gènere. Poden fer-se'n lectures com si fos un llibre d'assaig històric, d'idees, de creació literària i, sobretot, és una presa de posició ideològica, alhora crítica i laudatòria, de la vida de Verdaguer. La part que podríem considerar l'estricta biografia del poeta, sovint, va a remolc de totes aquestes possibilitats apuntades i és més el pretext que no pas el centre del discurs literari.

En el pròleg de la primera edició, després de fer un repàs dels estudis verdaguerians duts a terme fins aleshores amb un mirada crítica, afirma que «en aquesta biografia es pretén per primera vegada de presentar el poeta amb la màxima imparcialitat, de la manera més serena i objectiva» (p. 17). De fet, malgrat totes les objeccions que li podem atribuir, en aquest pròleg estableix un estat de la qüestió sobre la vida de Verdaguer que mai abans, i possiblement ningú després, s'ha proposat, d'indagar, d'interrelacionar i fantasiejar en els diferents aspectes de la seva vida amb l'amplitud i l'abast de com ho fa ell.

Així, gosa pontificar sobre la vocació religiosa de Verdaguer i la inoportunitat d'ordenar-se sacerdot; el considera un gran inadaptat com altres grans poetes; tracta del volcà passional que s'amagava darrere el sacerdot i que quan entrà en erupció «aleshores vingueren les exaltacions místiques, les al·lucinacions; vingueren els exorcismes.» (p. 14); afirma que sempre hi hagué una oposició latent entre el poeta i el sacerdot; tracta del fanatisme com un dels seus grans defectes; i, finalment, va ser el primer a apuntar-ho, destaca la importància que «un dels misteris més grans de la vida del nostre poeta estarà sempre en la qüestió sexual». I això, en els anys que ho fa, no era pas poca cosa amb una figura en procés de doble mitificació (catalana i hispana). I com no podia ser altrament va destapar el sac dels trons, com veurem més endavant, amb respostes virulentes i la denúncia del llibre davant la censura.

A la sexualitat del poeta, hi dedica el capítol «El punt misteriós» (p. 394-396). Hi arriba a fer asseveracions tan agosarades i punyents

com: «Jo afirmaria, com ja he dit, que si d'una dona estigué el poeta verament enamorat, degué ésser de la marquesa, baldament ell no s'ho digués.» (p. 394). Per tal de falcar aquesta i altres referències a la vida emocional de Verdaguer, es val de recursos no gaire fiables. Per exemple, cita uns versos que podrien evidenciar, traient-los fora de context perquè formen part d'un poema místic expressat per una veu femenina, que la sensualitat no deixava en pau el poeta (p. 395): «Faig guerra al cos cada dia, / me'n despedesc cada nit, / l'endemà em trobo en sos braços. / Valga'm Déu, i quin patir!».¹⁶

La biografia s'estructura en quatre parts: «El destí traçat», amb vint-i-sis capítols; «El castell sobre la terra», amb vint-i-cinc; «Els rius de Babilònia», amb trenta-un, i «El castell invencible», amb disset. Els títols de cadascuna tenen tots un simbolisme prou evident i amb ressons volgudament novel·lescs. La redacció de cada una va dependre dels materials orals i escrits que ajudaven a documentar la trajectòria verdagueriana i, doncs, d'entrada ja evidencien certs desequilibris segons les fonts informatives de les quals es va servir. Així, segurament, la primera és la més sòlida, en aquest sentit. Com ho és també la darrera gràcies als articles d'*En defensa pròpia* i al llibre del P. Monjas, sobretot quan Arbó va haver d'afrontar l'etapa «madrilenya» del poeta.

Cap a mig volum, en el capítol «L'ofici d'àngel», l'autor fa ús d'un tret d'estil del tot sorprenent i, segurament, gens ni mica inconscient, venint d'un bregat narrador. Es tracta de la intromissió en primera persona intentant justificar una opció o altra i valorant, fins i tot moralment, el camí que prendrà l'obra:

Abans d'entrar en aquest capítol voldríem excusar-nos davant el lector del to que pren ara aquesta biografia. La culpa no és nostra; el to l'hi donen els personatges que intervenen ara i el color dels esdeveniments; no fem més que seguir-los. Fins aquí, la biografia de Verdaguer s'havia mantingut dintre d'un to digne, de vegades enlairat, sempre pur, en el qual semblaven influir per igual les seves virtuts de sacerdot —sentides o forçades— i la seva fama de poeta; ara aquesta biografia deriva vers una mena de relat fulletonesc [...]

16. «Enyorança del cel». A: *Idil·lis i cants místics. Poesia I*. Barcelona: Edicions Proa, 2005, p. 173 (Totes les obres; III).

No tenim més remei que seguir la història i acomodar-nos al ritme que ens assenyalen els fets. (p. 350)

De fet, aquest capítol, un dels més llargs del llibre (10 p.), situat davant del dedicat a «Els exorcismes» —en què entra en escena un personatge altament polèmic, Paco Bru, oncle de Don Claudi, el marquès—, podia haver-lo inserit dos capítols abans (davant de: «El testament del poeta» i «La família Duran») i, així, evitar connexions polèmiques. La remissió a l'ofici d'àngel amb què es refereix al poeta és un incís significatiu al paper que Verdaguer començarà a prendre a partir de la seva tornada del viatge a Terra Santa. Ja no tindrà un no per a ningú que no siguin els poderosos, els jerarques a qui devia obediència: el bisbe i el marquès.

Juan Arbó parlava de to fulletonesc, nosaltres afirmariem que a estones ratlla el melodrama en estat més pur i, a voltes, caient en la manifestació més tronada del gènere. Així, quan relata l'última anada de donya Desidèria a Madrid, acompanyada erròniament, segons l'autor, de mossèn Cinto, ho fa en aquests termes:

El comiat amb els fills, en la llar solitària, degué ésser trist; les noies quedaven soles amb el germà, en un ambient hostil, sense poder sortir a penes al carrer, i tots malalts. Amb la mare no es tornarien a veure; pocs dies després, donya Desidèria moria en una pensió de Madrid, «lluny de casa» —com dirà el poeta— i lluny de sa filla petita (la geperuda) que era el seu Benjamí. (p. 489)

Alguns trets estilístics

Hi ha, al llarg del llibre, alguns capítols predominantment dedicats a narrar la història col·lectiva i, fins i tot, a provar l'assaig històric, com ja hem esmentat suara. Entre els primers podríem destacar, per exemple, «Els voluntaris de Prim» que lliga amb el moment més exaltadament «catalanista» de Verdaguer i la incidència social de les predicacions del pare Claret (p. 42), i «La septembrina» amb les vivències de Collell i Verdaguer i la manifestació revolucionària a Vic (p. 110-117). També hauríem de parlar d'«El propagandista» en què fa una ajustada valoració social i política dels neguits de les classes conservadores amb els nous ideals arribats de la Revolució francesa i la Industrial (p. 242-244).

En més d'un cas, aquests esbossos entre historicistes i assagístics ajuden a entendre molt millor la conjuntura gens o poc oportuna perquè Verdaguer es rebel·lés. Aquest és el cas de quan tracta de la publicació de la segona sèrie d'articles («Un sacerdot perseguit») entre el 5 d'agost i el 21 de novembre de 1897, just quan el 7 d'agost havia estat assassinat Antonio Cánovas del Castillo a Mondragon (p. 485). Ara bé, com passa en d'altres moments del llibre, es mostra poc curós a comprovar els fets i, així, encara hi afegeix que el dia 7 de juny havia estat llançada la bomba al pas de la processó al carrer de Canvis Nous, quan aquest fet es produí just un any abans, el 1896.

També podem al·ludir a d'altres capítols en què intenta, i a voltes prou bé, l'assaig sociològic. Una mostra ben significativa la trobem quan fa una referència concreta a la visió de Zweig sobre Tolstoi per explicar el canvi de Verdaguer després del retorn de Terra Santa (p. 343), i per justificar la funció del propagandista d'un ideal, tant en l'autor rus com en el català (p. 245).

Nombrosos són els passatges en què es dedica a valorar críticament l'obra de Verdaguer. Així, es pregunta per la intenció última de *L'Atlàntida*, una obra sense el sentit de la pietat i la misericòrdia, que sí trobem en l'obra de Dant (p. 183), fins al punt d'afirmar: «Verdaguer ha retratat, aquí, sobretot, la part tenebrosa de la seva ànima: la seva violència, el seu crit de venjança. En aquesta obra, esbrava, purgà, podríem dir, la seva ànima...» (p. 185). I acabava acceptant que «amb tot els seus defectes, quedarà sempre com un dels poemes més originals; hom no podrà deixar d'admirar, baldament que en aspectes parcials, el vigor i la força d'algunes escenes, comparables només a les d'un Milton o un Dant» (p. 184). O quan qualifica *Càntics* i *Veus del Bon Pastor* com «els llibres més febles de la seva producció poètica» (p. 245) o bé *Caritat* del qual destaca alguns poemes sublims i d'altres com «La mort del rossinyol» en què hi ha «com una ombra de puerilitat, un excés de sensibleria que mata l'emoció» (p. 290).

Fins i tot Juan Arbó arriba a practicar la literatura comparada, que com ja hem vist ha aplicat a Dant, quan a l'hora d'enaltir l'evocació de l'alta muntanya en el poema *Canigó*, fa una sèrie de consideracions prou agudes i agosrades sobre les possibles fonts:

Aquesta evocació de l'alta muntanya és potser la més bella del poema. Tal volta Verdaguer, per aquesta escena ha tingut present *El somni d'una nit d'estiu*, de Shakespeare, potser un passatge del *Faust*; el veritable model, però, l'ha trobat en Tasso, el qual segueix pas per pas. (p. 296)

Són nombrosos els exemples que podríem adduir per constatar la tendència a novel·lar força passatges del llibre. En destacarem alguns de prou significatius. A voltes partint dels tòpics climatològics:

El llarg i dur hivern de la Plana ha passat. Les boires que cobrien les valls s'han dispersat i la terra s'ha ofert al sol amb les seves flors primerenques, amb els seus arbres verds dreçats a la vora dels torrents. Els cims de les muntanyes es descobreixen també sota el sol amb llurs mantells de neu. (p. 65)

D'altres vegades, segueix fil per randa una prosa de Verdaguer: «Era el dia 2 d'octubre del 1870, el dia de la festa del Roser de tot el món. El cel estava serè; un ventet suau bufava des del Puigmal i arremolinava les primeres fulles pels camins...» (p. 118). En força ocasions, es deixa anar per la banda del lirisme: «El vaixell va endinsant-se a poc a poc vers la mar dolçament; va allunyant-se del port. El poeta, recolzat a la barana contempla la massa d'edificis de la gran ciutat, que va allunyant-se embolcallada en les resplendors del capvespre» (p. 152). O, finalment, crea un clímax de novel·la de misteri: «Una tarda plujosa del mes de maig, l'any 1884 un home alt, pàl·lid, vestit amb la llarga sotana, no vell, però envellit, i, sobretot, encorbat com sota un feix invisible, i d'aspecte fatigat, pujava lentament el llarg pedrís de Montmatre, sota la pluja» (p. 268).

Alguna vegada, com en el cas del capítol titulat «El gran viatge», un altre dels llargs (13 pàgines), arriba a l'extrem de valer-se de la narrativitat de Verdaguer en les proses del *Dietari d'un pelegrí a Terra Santa* per a parafrasejar-lo i fins i tot fer-se present en l'opinió en el temps narrat: «Mai, durant els seus viatges, no li descobríem l'emoció que li veiem davant d'aquest» (p. 325).

Sovint, se serveix de les trajectòries d'altres grans escriptors per tal de justificar, si calia, les actuacions del poeta. Exemple: la síntesi de l'amor a la mare, a la noia de l'amor adolescent i a la Mare de Déu, «com ho feia Dant amb la seva Beatriu, en una mena de trans-

substanciació en què no sabrem ja quan es tractarà de la mare, quan de l' enamorada i quan de la Verge Maria» (p. 31). També, quan vol justificar el poema d'elogi del marquès de Comillas, arran de la seva mort, se serveix de l'opinió de Sainte-Beuve respecte al mecenatge de Pol·lió envers Virgili o la glosa de Bourdaloue respecte a la sentència de sant Jeroni sobre que en l'origen més remot de les grans fortunes de la història sempre hi trobaríem «coses que us farien tremolar» (p. 246). O encara, quan el poeta vagareja per Barcelona passant uns dies pessims després d'abandonar la Gleva: «La seva vida, aquell temps, només pot comparar-se als pitjors dies de Dant, o de Cervantes, o de Tasso en llur pas per la terra...» (p. 147). I arriba a fer un paral·lelisme entre els temps de desfeta històrica que li tocà viure a Cervantes i els de Verdaguer en el moment de les tensions amb el bisbe i el marquès (p. 340).

I, així, tot i considerar Verdaguer el menor dels més grans, el posa al costat de Dant, Tasso, Goethe, Schiller... i avalua, seguint Maquiavel, que «Tot artista té quelcom de príncep» (p. 76). Quan analitza en profunditat *Canigó*, en destaca el final com «un moment grandios, ple de solemnitat; tot el que manca fins a la fi és ple de bellesa, més inspirat, si encara fos possible, més pur.» I acaba comparant els cors finals als del desenllaç de la *Commedia* de Dant, en els elevats de *Faust*, en els finals de *Manfred*, de Lord Byron, «amb tots ells pot comparar-se sense por; els iguala i, de vegades, els supera en puresa de visió i en sentiment» (p. 310).

Un llibre denunciat a la censura

En el moment d'aparèixer la biografia, diverses foren les publicacions que se'n feren ressò. Tant a Barcelona¹⁷ com a Ma-

17. MOLIST, Esteve. *El Correo Catalán* (12 d'octubre de 1952) i (9 de novembre de 1952). Aquest darrer contesta uns articles polèmics de Sebastià Juan Arbó, publicats a *La Vanguardia*, «La carroña y el diente» (6 de novembre de 1952), p. 9 i al *Noticiero Universal* (no indica data, però possiblement devia sortir el mateix dia).

PERMANYER, Ricard. «En defensa del notariado y de la poesia». *Destino*, núm. 798 (22 de novembre de 1952), p. 19. JUAN ARBÓ, Sebastià. «Mi "Verdaguer" y la crítica (Respuesta al señor Permanyer)». *Destino*, núm. 803 (27 de desembre

drid.¹⁸ I d'especial interès, per copsar-ne la recepció en conjunt, són la nota de dietari de Maurici Serrahima i el pròleg amb què Juan Arbó encapçalà la segona edició de la biografia.

Amb data de 16 de març de 1953,¹⁹ ja amb una certa perspectiva de les lloances i crítiques provocades per l'aparició de l'obra, Serrahima escriu referint-s'hi: «Una petita història curiosa, lligada amb una tempestat en el nostre vas d'aigua literari». I continua: «No dic que el llibre no contingués aspectes discutibles, però és ben fet i honest; la primera biografia seriosa i important de Verdaguer.» Constata que de primer tot van ser elogis però aviat van començar les reserves i es van materialitzar els atacs i la persistència de divisió: les dues actituds bel·ligerants davant el *drama* verdaguerià. Fins al punt que Serrahima es veu en l'obligació moral d'escriure a Juan Arbó una carta molt llarga en què li valorava els encerts i desencerts del llibre, però on li deia que el llibre era un bon llibre, rebutjant que fos una obra partidista o una novel·la. Hi afirmava: «Era —i és— una excel·lent biografia.»

Tanmateix, els detractors van iniciar una campanya perquè la censura retirés el llibre del mercat. De manera que Serrahima va rebre una carta de Florentino Pérez Embid en la qual li demanava consell en la manera de procedir. En la resposta contemporitzava els enfrontaments i va evitar que Pérez Embid retirés el permís de publicació. Posteriorment, Juan Arbó demanà a Serrahima que convertís la carta en un article per *Arbor*, com així va acabar passant.²⁰

El pròleg de Juan Arbó a la segona edició de la biografia, a vegades sense donar noms, és una ferma defensa del seu posicionament. Tracta dels comentaris que del llibre li van fer personalment Sagarra («va dir-me que havia escrit una obra formidable, una cosa impressionant») i els silencis d'altres prohoms de la literatura en públic. Documenta que fins i tot en *El Noticiero Universal*, on ell col·

de 1952), p. 23. BONET I BALTAÀ, Joan. «El Cincuentenario de Verdaguer y unas graves afirmaciones». *El Apostolado Sacerdotal*, IX (1952), p. 260-264 i RUBÍ, P. Basili de. *Estudios Franciscanos*, IX, volum 55 (1954), p. 528-529.

18. VIGIL, Manuel. *Ya* (8 de novembre de 1952); SERRAHIMA, Maurici. *Arbor*, XXV (1953), p. 49-60 i ROMEU, Josep. *Arbor*, XXV (1953), p. 267-268.

19. SERRAHIMA, Maurici. *Del passat quan era present, II (1948-1958)*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2004, p. 288-289.

20. SERRAHIMA, Maurici. *Arbor*, XXV (1953), p. 49-60.

laborava, Julio Manegat «no va voler llegir l'escrit i m'aconsellà que callés» i com li va ser de dificultós publicar una resposta a l'article de Ricard Permanyer a *Destino* i quan ho aconseguí hagué d'acceptar moltes condicions censoradores com exposarem més endavant.

La campanya anà en augment: «vaig rebre anònims en els quals m'insultaven de totes les maneres; insultaven la meva dona i fins la meva mare; es despertà, en fi, una onada tal d'immundícia, d'odi i de vilesa, amb aquest pretext, com mai no hauria pogut arribar a imaginar» (p. 19).²¹ I, a banda d'insultar-lo, s'hi veié implicat l'editor, i també varen acudir fins al bisbe que, diu, hagué d'intervenir malgrat ell. En aquest àmbit eclesiàstic comptà amb el suport matisat de mossèn Joan Bonet i Baltà, malgrat no estar d'acord amb la tesi sustentada sobre la vocació sacerdotal de Verdaguer i retreure-li: «que para darnos una biografia casi diríamos novelada de Mosén Verdaguer la llena en un sin número de errores históricos».²²

Sobre la vocació sacerdotal, Juan Arbó, tanmateix, es ratificava en el tema: «Jo continuo creient que va ésser una dissort per a Verdaguer i un error el seu ingrés al sacerdoci, si més no en el moment en què ho va fer, i que l'Església no va guanyar-hi res» (p. 25). En canvi, el pare Basili de Rubí el desacredità:

En el capítulo: «El recinto violat» apunta una hipòtesis freudiana que no podia ni vislumbrar: *Si Verdaguer hauria estat enamorat, ni que fos inconscientment i sense dir-s'ho, ni a si mateix de la marquesa de Comillas. No vemos ni por asomo de donde puede entresacarse suposición tan arbitraria. La simpatía o afecto de Verdaguer, dicho o no dicho a si mismo es hacia el marqués de Comillas.*²³

Sobre el tema, Juan Arbó reblava el clau defensant-se en aquests termes: «la veritat és que jo admetia el fet com una possibilitat, encara que molt raonada, com es pot comprovar fàcilment, però mai amb el caràcter que li dóna la frase del frare esmentat» (p. 26).

Tal com documenta Serrahima en el seu dietari, el sector més retrògrad acudí a la censura de Madrid per parar la difusió del llibre.

21. A partir d'ací la indicació de pàgines es refereix al pròleg de la segona edició.

22. RUBÍ, Basili de. *Estudios Franciscanos*, 55 (1954), p. 528.

23. RUBÍ, Basili de. *Ibíd.*, p. 529.

En aquest ambient de tensió, tothom es veié en cor de dir-hi la seva. Així: «destaca una extensa i documentada crítica de Josep Romeu, publicada per *Arbor*, de Madrid, i que constitueix un lúcid estudi de l'obra.» Sobre aquesta valoració, Juan Arbó aclaria en l'article de rèplica a Ricard Permanyer que un jove poeta [Romeu] «para mi, el primero de nuestros jóvenes poetas, y a la vez hijo de un notario, y que como usted ve, no se ha sentido ofendido ni por él ni por su padre» en una carta particular li deia el que segueix:

Vuestro «Verdaguer» es comparable a los libros de un Zweig o de un Ludwig, por ejemplo, y dentro de una manera completamente personal. Tal vez sea la primera biografía en catalán que permite establecer un paralelismo con los de fuera, sin necesidad de recorrer al pie forzado, a la exaltación de amor a lo nuestro, y sin miedo a hacernos enrojecer.²⁴

Es queixava també de l'actitud de *Destino* arran de publicar possiblement l'article més demolidor sobre el llibre a càrrec del notari Ricard Permanyer.²⁵ El valorava en aquests termes:

On aparegué un llarguíssim, i quasi insultant, article del senyor Permanyer, em costà Déu i ajut que em publicuessin un escrit de defensa, malgrat que llavors em consideraven quasi com *de la casa*. Tot i això, vaig ésser obligat a algunes supressions, o modificacions, amb el pretext que quedava massa llarg, de manera que quedà llimada, suavitzada, a gust de tots, i quasi convertida en un *mea culpa*. No hi vaig tenir altre remei. (p. 18-19)

Tanmateix, s'hi va poder esplaiar força bé a l'hora de defensar-se:

Yo he escrito una biografía de 600 páginas, que podía ser de 800; la he escrito toda sobre una documentación deficiente: todo en ella estaba por hacer; los documentos quedaban dispersados; las biografías existentes no explicaban nada, o lo explicaban mal; los datos venían en un total desorden; las cronologías todas trastocadas. Los errores que he tenido que subsanar son incontables; he restablecido

24. JUAN ARBÓ, Sebastià. «Mi “Verdaguer” y la crítica (Respuesta al señor Permanyer)». *Destino*, núm. 803 (27 de desembre de 1952), p. 24.

25. PERMANYER, Ricard. «En defensa del notariado y la poesía». *Destino*, núm. 798 (22 de novembre de 1952), p. 19.

la verdad en muchos puntos, y sobre todo, en un punto importantísimo —y yo creo que he sido el primero— para la justificación del poeta en su huída del Santuario de la Gleba. Pues bien: de todo esto no se ha dicho nada. Entre este cúmulo de errores, de lagunas, de torpezas, de mentiras en medio de las cuales he elaborado mi libro, se me han escapado a mí una docena de errores, casi todos fácilmente subsanables. De aquello no se ha dicho nada, pero, en compensación, éstos me los han dicho y repetido, y vuelto a repetir en todos los tonos, con una saña y malicia que nunca hubiera sospechado; éstos, agrandados, junto con otros inventados, me los vienen haciendo girar ante los ojos desde el principio, como los comparsas en el teatro, cuando no tienen personajes.²⁶

A banda de l'article de Josep Romeu a *Arbor*, de Madrid, entre els que li eren favorables, Juan Arbó enumerava els publicats:

de Julio Manegat, de Miquel Dolç, de Soldevila, de Rafael Farreres, de Manzano, i no tant —una de calç, una altra de sorra, ja se sap— de Fernández Almagro, a *La Vanguardia*, a les quals he d'afegir la crítica profunda i comprensiva de Martí de Riquer. (p. 27)

Aquest precisava sobre l'aire de novel·la de la biografia:

Lo repito, para que nadie lo interprete mal: Arbó no ha novelizado la vida de Verdaguer; lo que acaece es que afortunadamente Verdaguer ha sido biografiado por un novelista, que ha sabido reconstruir su drama, caracteritzar y desnudar las pasiones y actitudes de unos comparsas y ofrecernos vivo y real al gran poeta. (p. 22)

Epistolarment, encara rebé les opinions de suport també d'Agustí Esclasans i Salvador Espriu, aquest darrer amb el to neutre i amable, de circumstàncies, que el caracteritzava:

Acabo de llegir el vostre *Verdaguer* i crec que és un dels llibres més importants dintre la vostra carrera de llibres importants. Com a lector, us ho agraeixo molt. Com a modest col·lega vostre, rebeu tota la meva admiració i el meu més sincer aplaudiment. (p. 27)

26. JUAN ARBÓ, Sebastià. «Mi “Verdaguer” y la crítica (Respuesta al señor Permanyer)». *Destino*, núm. 803 (27 de desembre de 1952), p. 23.

El 1954, Rosalia Guilleumas en la seva aportació bàsica i exigent, més acadèmica, al valorar deu anys de publicacions verdaguerianes²⁷ deixa constància de les moltes mancances que troba en les dues biografies, la de Miracle i la de Juan Arbó, de to, d'altra banda, tan diferent. Per exemple, entre altres consideracions, apunta sense embuts la flaca essencial de la de Miracle:

Tot i l'aparença científica de l'obra, l'estil d'aquesta és sovint emfàtic i constel·lat de divagacions i de consideracions sovint innecessàries, allunyat de la claredat desapassionada de les obres que intenten de fixar un esquema vàlid i perdurable d'un fet o d'un conjunt de fets.

En definitiva, segons Guilleumas, li fallava el mètode.

Pel que fa a la biografia de Juan Arbó remarca, com ja havien fet altres comentaristes, que el gran risc que tenia és el de ser una biografia novel·lada amb el greu perill de la deformació quan l'autor es trobava amb manca d'informació, sobretot a la primera part. I deia:

I Juan i Arbó no sempre ha sabut, o no ha pogut, evitar aquest perill. Les cinc-cents vuitanta-set pàgines que comprèn la biografia són en llur major part un acumulament d'hipòtesis, composicions de lloc, consideracions i comentaris sobreposats a una narració de fets que, proporcionalment, ha de restar exigua i, encara, alguna vegada, no seguida amb massa exactitud històrica.²⁸

Tanmateix, Guilleumas no pot estar-se de destacar alguns passatges segons ella del tot reeixits de l'obra:

Malgrat les reserves fetes, hom ha de reconèixer que en alguns capítols la intuïció de l'escriptor i l'evident afecte amb què és tractada sempre la figura del poeta reïxen a presentar-la amb una colpidora justesa dins un ambient determinat. En aquest sentit assenyalaríem, en aquesta primera part, *El preu del benestar* i *El sacerdot entre els creients*.²⁹

27. GUILLEUMAS, Rosalia. *Deu anys de publicacions verdaguerianes 1945-1954*. Barcelona: Editorial Barcino, esp. p. 174-177.

28. GUILLEUMAS, Rosalia. *Ibíd.*, esp. p. 175.

29. GUILLEUMAS, Rosalia. *Ibíd.*, p. 176.

Que, de fet, són dos capítols que pertanyen a la segona part del llibre.

Aquell afecte profund envers el poeta del qual parla Guillemas té un dels moments més excelsos, tot i pecar una mica d'hiperbòlic, quan referint-se a l'assistència de Verdaguer a un reu que han d'afusellar a Vinyoles d'Orís fa una descripció del retrat que del poeta amb el cap rapat es conserva d'aleshores i diu:

és l'efígie d'un sant, un sant passat per les missions d'Àsia, treballat per les vetlles i els sacrificis; aquest rostre té quelcom d'asiàtic; és bla, dolç, ple de pau; no és ni trist; és un rostre beatífic, que respon a la profunda transformació imposada al seu esperit. Mirant-lo una estona sembla, com si, a poc a poc, haguéssim de veure sorgir entorn d'aquesta testa rapada, l'halo resplendent que volta la testa dels sants en les pintures de Giotto o de fra Angèlic. (p. 133-134)

Alguns errors de gruix i aportacions positives

Joan Bonet i Baltà, referint-se tant a la biografia de Miracle com a la Juan Arbó, afirmava: «Tenemos la seguridad que estos libros serán severamente comentados en muchas de sus afirmaciones» i passava a comentar-ne les més significatives.³⁰ Juan Arbó l'espifia amb la referència a l'escena «patètica» del comiat de Verdaguer del pare i la mare en marxar a Amèrica l'any 1874 quan, de fet, la mare havia mort tres anys abans, el 1871 (p. 151). Entre els errors que no esmenta Bonet, consignem el de quan no relaciona el triomf d'Àngel Guimerà arran d'esdevenir Mestre en Gai Saber, amb el de Verdaguer amb el premi de *L'Atlàntida*, ambdós esdevinguts en els mateixos Jocs de 1877. O la de quan fixa la composició «Lo Noi de la Mare», en l'adolescència de Verdaguer, seguint una anècdota explicada per Serra i Boldú, que deia que l'havia composta anant a Folgueroles des de Vic. De fet, fou escrita coetàniament amb la resta d'*Idil·lis* quan ja era sacerdot a Vinyoles (p. 205). De molt més gruix és l'afirmació que essent capellà en aquest poble va escriure «La Passió» d'Esparreguera (p. 244). Segurament es va confondre, sense comprovar-ho, que la

30. BONET I BALTA, Joan. «El Cincuentenario de Verdaguer y unas graves afirmaciones». *El Apostolado Sacerdotal*, IX (1952), p. 262-263.

«Passió de Nostre Senyor Jesucrist» era una «Passió», quan són tot de cobles que relaten la Passió de Crist escrites pel gener de 1873 a Vinyoles d'Orís, a suggeriment de Jaume Collell.³¹

Per la seva banda, Rosalia Guilleumas també remarcava que alguns errors «dispersos ací i allà deixen entendre que l'autor no ha tingut sempre present la veritat històrica ni s'ha documentat massa escrupolosament per a bastir la seva trama».³² Així, com a exemple es refereix a la qualificació que, segons Juan Arbó, modificà el *suspensus* de 1865, va ser un *meretíssimus* (sic), quan és ben sabut que Verdaguer mai no obtingué aquesta nota brillant i que en el cas que es tracta va ser un *approbatus*.

En la mateixa línia de documentar-se poc i malament podem enumerar tot d'errors que cap dels dos analistes esmentats no van evidenciar:

- La confusió que el porta a tractar Joan Güell de cosí i oncle alhora (p. 236) i la de dates i llocs: el 14 de juliol situa a Verdaguer a Castell Vernet, el 15 ja és Montgarre (devia ignorar del tot la distància entre els dos llocs) i el 19 a Conflens, lloc no identificat, si no és a Suïssa (p. 257).
- Dóna com a cert un viatge d'Isabel II a Barcelona a inicis dels anys 80 (p. 283).
- S'equivoca quan afirma (p. 527) que Verdaguer dedica un poema a Morgades, en ser nomenat bisbe de Barcelona, el 1899, tot comparant-lo amb el seu antecessor Oliva, es confon amb la referència no explícita que fa del bisbe en una de les cobles dels «Goigs de Santa Maria de Ripoll»: «Puix un altre bisbe Oliba / aqueix temple ha restaurat, / Vós que en sou la pedra viva / restaurau lo Principat.» El poema que li dedicà, «A l'Il·lustríssim senyor Dr. D. Josep Morgades i Gili, bisbe de Vic», està datat a Barcelona el juliol de 1882.
- Fa la impressió que parla d'alguns indrets sense haver-hi estat mai. Prova d'això és la insistència a denominar la Gleva com

31. CARDONA, Osvald. *Els goigs i els càntics de Jacint Verdaguer*. Barcelona: Editorial Barcino, 1986, p. 61.

32. GUILLEUMAS, Rosalia. *Ibid.*, p. 176.

a ermita (p. 388, 397 i 410), o una descripció del Mont del tot imaginada: «La capella estava situada al bell cim d'un turó...» (p. 277 i 280) o la ubicació de fagedes tant a la Damunt (p. 119) com a Savassona (p. 232) quan la vegetació predominant sempre ha estat d'alzines i roures.

- La desinformació sobre la gènesi de poemes o obres verdaguerianes: «Degué ésser un dia d'aquests després de tornar de Barcelona, assabentat de les calúmnies que corrien, ferit per la inquietud, desesperat de no poder pagar els deutes, malalt de cos i esperit, quan degué escriure el seu poema "Dalt de l'ermita"» (p. 409). De fet, el poema va ser escrit molt abans, al Mont el 1884. O quan fa una valoració errònia de *Jesús Infant* i afirma: «no passarà d'ésser un esbós i l'obra haurà de publicar-se, pot dir-se que inacabada» (p. 341).
- Massa sovint és hiperbòlic i recorre a exageracions evidents com ara la coneixença de Verdaguer de la muntanya de Montserrat: «...cent vegades n'ha escalat els cims, i la muntanya no serva per a ell cap secret» (p. 210). També massa sovint, abusa del tòpic del poeta que ve de pagès (p. 227) i de la seva ingenuïtat d'infant (p. 383 i p. 492).

Metodològicament, una de les grans mancances de l'obra és que no indica la procedència de les citacions ni quan són prou importants, ni si són poc conegudes. Els casos més significatius els trobem a les pàgines 162, 197, 274 i 386.

Entre els aspectes positius a destacar cal valorar en primer lloc la molta extensió que dedica a les anades a Madrid com si volgués evidenciar el pes decisiu que tingueren els agustins de l'Escorial en la solució del conflicte. També les curiositats o dades poc o gens conegudes com ara gestions que dugué a terme Manuel Duran i Bas davant el bisbe Morgades (p. 526).

En el context en què fou redactada l'obra criden l'atenció les referències poc ortodoxes sobre el país durant el franquisme. Així, quan es refereix a la tornada de Roma no parla d'Espanya sinó que explicita «tan bon punt arribés a Catalunya» (p. 195) o quan, ni que sigui indirectament, no obvia la realitat lingüísticocultural del país:

«escuts policromats de Catalunya, Mallorca, València i Rosselló, s'ofrenaven també a la Verge» (p. 228).

Quan pot es refia de fonts com les memòries del comte de Güell que evidencien la singular personalitat del poeta davant les agosarades llicències de les senyores de l'època. Elabora un magnífic i novel·lat retrat del Verdaguer que vivia al palau de la Rambla i, especialment de la reserva cap a les festes i pels escots de les senyores: «[...] no assistia als banquets, per motiu dels escots de les senyores [...]» (p. 231).

Conclusions

La biografia sobre Verdaguer de Sebastià Juan Arbó és la més ambiciosa i la més literària de totes les escrites sobre el poeta, ho és per l'extensió i per la diversificació d'aspectes i la intensitat en el tractament d'alguns d'ells. Va voler escriure *La* biografia de Verdaguer quan ni la seva preparació de biògraf ni els estudis verdaguerians no estaven en el moment més òptim. Com en el cas d'altres biògrafs no se salva de la tendència a recórrer a alguns tòpics verdaguerians: ingenuïtat de nen, la procedència pagesa..., que sortosament s'han superat en intents posteriors.

A més a més, tal com s'evidencia en el fet de denunciar l'obra a la censura de l'època, Juan Arbó tenia molt interioritzada la consciència que ell no era dels purs i que, per tant, la seva biografia verdagueriana seria mal rebuda i mal entesa pel sector més ortodox.

En el marc d'aquesta ambició creadora no va deixar de banda la voluntat de ser iconoclasta. Així, és el primer i únic biògraf en força aspectes de tractar passatges tabú de la trajectòria vital de Verdaguer. Quan disposa de bibliografia abundosa o, simplement, se la llegeix amb més vehemència, es nota en el resultat dels capítols. Per exemple, en els dedicats a les peripècies amb els agustins de l'Escorial. Així, l'obra pateix de certs desequilibris pel que fa a l'interès lector. En definitiva, una de les mancances de llibre és que no va saber o poder combinar convenientment els diferents vessants historicista, assagístic i biogràfic.